

Verslag Conferentie

Onderwijsagenda 2015

Onderwijs in ontwikkelingslanden

Vrijdag 18 november 2011
Haagse Hogeschool
Den Haag

Inhoud

- **Verslag Conferentie**
- **Bijlage 1: Links**
- **Bijlage 2: Medewerkers conferentie**
- **Bijlage 3: Deelnemende organisaties**

Opening Jos van Beurden, dagvoorzitter

1. Dagvoorzitter Jos van Beurden heet alle deelnemers welkom op de Conferentie Onderwijsagenda 2015, georganiseerd door de Global Campaign for Education-Nederland in de Haagse Hogeschool in Den Haag. De conferentie stelt zich ten doel antwoord te geven op de vraag wat we vanuit Nederland kunnen doen om zoveel mogelijk kinderen in ontwikkelingslanden de kans te bieden op onderwijs van goede kwaliteit. De dag staat in het teken van het identificeren van de belangrijkste actiepunten waaraan we gezamenlijk kunnen werken. Jos van Beurden roept alle deelnemers dan ook op de Conferentie niet te verlaten zonder nieuwe contacten en ideeën te hebben opgedaan, om er zo voor te zorgen dat onderwijshulp optimaal bij kan dragen aan zowel persoonlijke en sociale ontwikkeling, als aan economische groei en vrede en veiligheid in ontwikkelingslanden.

1. Welkom met Kees de Jong, directeur Edukans

2. Kees de Jong, directeur van Edukans, heet alle deelnemers officieel welkom namens de Global Campaign for Education-Nederland (GCE). GCE is een netwerk van organisaties voor ontwikkelingssamenwerking (Edukans, ICCO/Kerk in Actie, Oxfam Novib en Save the Children Nederland) en onderwijsvakbonden (Algemene Onderwijsbond en CNV Onderwijs) dat zich sterk maakt voor goed en toegankelijk onderwijs voor kinderen in ontwikkelingslanden. GCE verwelkomt altijd nieuwe leden om zich in te zetten voor lobby en het voeren van campagne voor goed onderwijs voor iedereen.

3. Het draagvlak voor onderwijs als thema binnen ontwikkelingssamenwerking is op zowel nationaal als internationaal sterk afgenomen. Dit komt onder meer tot uitdrukking in krimpende budgetten. Tegelijkertijd wordt onderwijs stevast als een van de belangrijkste prioriteiten in ontwikkelingssamenwerking genoemd door de Nederlandse samenleving. Ook heeft de Inspectie Ontwikkelingsamenwerking en Beleidsevaluatie (IOB) op 14 november haar onderzoek *Education Matters – Policy Review of the Dutch contribution to basic education (1999-2009)* gepubliceerd, dat een positief beeld geeft van de resultaten, de effectiviteit en de geleerde lessen van 10 jaar aanzienlijke investeringen in 'basic education'. Vanuit het spanningsveld tussen publiek en politiek wordt de Conferentie Onderwijsagenda 2015 georganiseerd.

4. De conferentie heeft als doel de agenda te bepalen hoe we gezamenlijk anders kunnen gaan werken om voor onderwijs nog heel veel gedaan te krijgen. Hiervoor is een innovatieve aanpak nodig. Deze conferentie zal proberen de prioriteiten binnen deze aanpak te identificeren. Met onder meer het IOB-onderzoek in het achterhoofd zal de conferentie reflecteren over hoe er met krimpende budgetten omgegaan kan worden, en met name hoe er met minder geld op een slimmere manier nog heel veel voor elkaar gekregen kan worden. De conferentie is een opmaat voor de toekomst, en zal een kader scheppen van wat en hoe we nu verder gaan. De agenda is ook een signaal naar buiten dat onderwijs belangrijk is, en zeker niet van de agenda kan verdwijnen.

2. Opening met Jan Peter Balkenende, lid van het internationale High Level Panel for Education

5. Na de organisatie bedankt te hebben voor de uitnodiging voor de Conferentie Onderwijsagenda 2015, onderstreept Jan Peter Balkenende het belang van onderwijs als thema binnen ontwikkelingssamenwerking. Kennis, scholing en goed onderwijs spelen een belangrijke rol bij economische groei, inkomensgroei en sociale ontwikkeling. Zo stelt de Global Campaign for Education dat voor elk jaar dat een meisje naar school gaat, haar inkomen tien tot twintig procent vooruitgaat. Ook de kwaliteit van leven verbetert door goed onderwijs. Zo hebben kinderen van goed opgeleide moeders een twee keer zo grote kans om vijf jaar of ouder te worden, neemt de kans op HIV en AIDS af en is er een lagere kraamvrouwsterfte naarmate een vrouw meer onderwijs heeft genoten.

6. Om millenniumdoel 2 te bereiken en in 2015 alle jongens en meisjes naar school kunnen gaan, zijn 1 miljoen extra leerkachten nodig. Ook zal er veel meer aandacht moeten zijn voor gelijke onderwijskansen voor jongens en meisjes. Het bereiken van de ontwikkelingsdoelen lijkt op de tocht te staan. Mooie woorden over het bereiken van de ontwikkelingsdoelen worden vaak niet omgezet in het ter beschikking stellen van geld daarvoor. Tegelijkertijd is er steeds vaker 'vervuiling' van de budgetten voor ontwikkelingssamenwerking. Het is van groot belang dat landen zich committeren aan de internationale afspraak van het besteden 0,7% van het bruto nationaal product aan ontwikkelingssamenwerking.

7. Onderwijs is lang een belangrijk thema voor Nederland geweest. Nederland is jarenlang een van de grotere donorlanden op het gebied van onderwijs geweest, blijkt uit onder meer het IOB-onderzoek *Education Matters – Policy Review of the Dutch contribution to basic education (1999-2009)*. In de huidige context van het beperken van het aantal landen en de thema's binnen ontwikkelingssamenwerking is het van belang nieuwe ideeën te genereren, zodat onderwijs in de nieuwe context kan worden versterkt.

8. Naast prioriteiten vanuit Nederland, zal ook gekeken moeten worden naar processen in ontwikkelingslanden zelf. Zo moeten er lessen worden getrokken als geld in ontwikkelingslanden niet goed wordt besteed, al mag dit nooit een reden zijn om minder ontwikkelingssamenwerking te bieden. Ook zal gekeken moeten worden naar de integriteit van landen wat betreft de besteding van hun belastingopbrengsten. Als landen 10 procent van hun defensiebudget aan basisonderwijs zouden besteden, zouden er wereldwijd 9,5 miljoen kinderen extra naar school kunnen. Evenzo stelt de GCE dat indien 2 procent van de olieopbrengsten in Nigeria zou worden besteed aan onderwijs alle 8,2 miljoen kinderen die nu niet naar school gaan, dat dan wel zouden kunnen. Niet alleen traditionele donoren, maar ook opkomende donoren zoals Brazilië, Rusland, India en China (de BRIC-landen) en Vietnam en Korea zullen elkaar moeten aanspreken op hun verantwoordelijkheden.

9. In discussies over ontwikkelingssamenwerking zal de rol van onderwijs benadrukt moeten worden, in relatie tot economische groei en sociaal welbevinden van mensen. Tegelijkertijd zal men ook praktischer moeten worden, en bijvoorbeeld kijken naar mogelijkheden vanuit en samenwerking met de private sector. Voor het oplossen van diverse vragen, niet alleen op het gebied van onderwijs maar ook wat betreft armoede, voedselveiligheid, energie, klimaatverandering zijn nieuwe allianties nodig die de rol van de natiestaat overstijgen: tussen niet-gouvernementele organisaties (NGO's), kleine en grote bedrijven, religieuze groeperingen, etcetera (zoals beschreven in het boek *How to Run the World* van Parrag Khanna). Binnen het onderwijs betekent dit dat gekeken kan worden naar nieuwe vormen van onderwijs. Maatschappelijk verantwoord ondernemen biedt een aanknopingspunt om dit debat aan te gaan. Soms pakken bedrijven zelf zaken op waar staten falen, zoals Heineken heeft gedaan op het gebied van gezondheidszorg. Het debat over het vormen van nieuwe allianties zal met elkaar aangegaan dienen te worden. Er zijn tal van mogelijkheden: op het gebied van Foreign Direct Investment, donaties van filantropen, stichtingen, NGO's, nieuwe donorlanden. Het uitgangspunt is dat we met zijn allen de morele opdracht hebben om onderwijs te bieden aan kinderen zodat zij de kans krijgen zich te ontwikkelen.

3. Interview met Phil Compernelle, projectleider IOB-evaluatie

Jos van Beurden in gesprek met Phil Compernelle, senior consultant bij de Inspectie Ontwikkelingssamenwerking en Beleidsevaluatie (IOB), over het onderzoek Education Matters – Policy Review of the Dutch contribution to basic education (1999-2009)

De evaluatie van de Nederlandse bijdrage aan basisonderwijs van 1999 tot 2009 behelst een enorm divers pakket. Hoe heeft de IOB dit aangepakt?

10. De IOB heeft lang aan de studie gewerkt. Het bestaat uit een zevental deelstudies. Basisonderwijs in brede zin is een enorm gebied dat loopt van voorschools onderwijs tot volwassenenonderwijs. In de evaluatie heeft de IOB dit afgebakend tot primair en lager secundair onderwijs voor kinderen van 5 tot 15 jaar. Bovendien heeft de IOB zich gefocust op vier landen waaraan Nederland onderwijshulp heeft gegeven: Bangladesh, Bolivia, Oeganda en Zambia.

Heeft de Nederlandse bijdrage aan basisonderwijs geholpen?

11. Op basis van vier landenstudies blijkt dat Nederland een duidelijke bijdrage heeft geleverd aan de successen van de laatste 10 jaar in het onderwijs. Op veel gestelde doelen, vooral op het gebied van toegang tot onderwijs - ook voor meisjes en kinderen in achtergestelde gebieden - zijn goede resultaten bereikt. Tegelijkertijd moet er nog veel gebeuren, vooral op het gebied van kwaliteit en relevantie van het onderwijs. Kinderen moeten meer leren, ook basisvaardigheden zoals lezen en schrijven. Bovendien gaat 18 procent van de kinderen in ontwikkelingslanden nog niet naar school.

Welke mogelijkheden biedt het huidige beleid van staatssecretaris Knapen?

12. In tijden van schaarse middelen is het van belang de juiste focus te vinden. Dit houdt in dat er strategisch nagedacht moet worden over wat we wel doen en wat niet, over wat werkt en wat niet, en over wie wat doet. Als er minder geld beschikbaar is, is het des te meer van belang dat het geld goed wordt ingezet. Meisjes zijn vaak de eerste slachtoffers als er minder middelen zijn. Juist deze groep moet daarom goed in de gaten worden gehouden.

Wat is de relatie tussen onderwijs en veiligheid en rechtsorde in zwakke staten, een van de speerpunten van het beleid van staatssecretaris Knapen?

13. Onderwijs speelt een dubbele rol in (post)conflictgebieden. Onderwijs kan conflicten aanwakkeren, maar ook de vrede bevorderen. Bovendien is onderwijs snel slachtoffer van conflicten, bij-

voorbeeld wanneer scholen worden gebruikt als doelwit van strijdende partijen in een conflict. Vanuit de literatuur op dit gebied is echter niet duidelijk wat werkt en niet.

14. Deelnemers uit de zaal hebben enkele praktijkvoorbeelden over de relatie tussen onderwijs en conflict. Zo heeft een deelnemer na het verkiezingsgeweld in Kenia in 2008 bijgedragen aan het invoeren van vredeseducatie in het curriculum. Een andere deelnemer heeft dankzij samenwerkingprojecten tussen Nederlandse Regionale Opleidingscentra (ROC's) en Afghaanse meisjesscholen een stijgend aantal meisjes naar school zien gaan in Afghanistan.

Op welke manier is de samenwerking met grote niet-gouvernementele organisaties (NGO's) en klein particulier initiatief geëvalueerd?

15. Het particulier kanaal is een belangrijk onderdeel geweest van het Nederlandse beleid. De samenwerking van de overheid met NGO's, en van NGO's met lokale partners heeft zeker een belangrijke bijdrage geleverd aan het succes van het Nederlands beleid. Een externe evaluatie die zes Nederlandse NGO's hebben laten uitvoeren, laat zien dat er dankzij hun interventies veel scholen zijn gebouwd, veel leraren zijn getraind, en er toenemende participatie is (van onder meer ouders, leerlingen, en schoolmanagement).

Heb je vanuit de beleidsevaluatie een tip aan Nederlandse organisaties?

16. Focus daarop waar jouw organisatie het beste in is. Doe niet wat overheden doen. En - zeker nu er minder middelen beschikbaar zijn - wees duidelijk over wat werkt en wat niet en communiceer dit goed.

4. Toelichting en korte discussies op de thema-Agenda's

Kwaliteit van onderwijs: Ries Sieswerda, Universiteit van Amsterdam

17. Ries Sieswerda, onderzoeker van de universitaire lerarenopleiding aan de Universiteit van Amsterdam, presenteert een onderzoek naar kwaliteitsverbetering op het platteland op lagere scholen in Ethiopië en Oeganda. Hoewel er in deze twee landen veel bereikt is op het gebied van toegang tot onderwijs, valt er op het gebied van de kwaliteit van het gegeven onderwijs veel te verbeteren. Kwaliteit richt zich in dit onderzoek op het leerproces: wat leren leerlingen, en wat doet de onderwijzer op dit gebied?

18. In de onderzoekscyclus werd allereerst het bestaande kwaliteitsniveau geëvalueerd, door middel van het in de klas observeren van enkele lessen. Dit werd op video vastgelegd. Na de observatie werd aan leraren, schoolhoofden, lokale onderwijsautoriteiten en pabo's allereerst de video getoond. Aansluitend werd gezamenlijk het leerproces geanalyseerd. Vragen die gesteld werden, waren: wat gebeurt er eigenlijk? Doet iedereen mee? Leert iedereen tijdens de les? Hebben de kinderen boeken op tafel? Werken ze met hun lesboeken? Letten de kinderen achterin de klas op? Heeft de onderwijzer door of de kinderen iets geleerd hebben? Vervolgens kiezen de docenten zelf wat ze willen verbeteren, en door middel van een praktische tweedaagse training maken de docenten zelf een verbeterde les. Deze les werd gedurende zes maanden uitgevoerd in de klas, en na die tijd werd de (verbeterde) les weer gefilmd, en werd deze opnieuw geanalyseerd.

19. De gebruikte methode werd positief ontvangen. Mensen hebben het idee dat ze serieus genomen worden. In plaats van het aanbieden van een handboek of kant-en-klaar lesmethoden, geven de mensen zelf hun kennis en vaardigheden vorm. De resultaten van deze methode laten zien dat er een toename in het aantal leeractiviteiten in de klas plaatsvond: van veldwerk tot presentaties, van samenwerken tot discussiëren. De gemiddelde tijd waarin een leerling leert in de klas, nam toe. Ook was er in toenemende mate aandacht voor het (vaak zelfgemaakte) lesmateriaal.

Gelijke onderwijskansen voor meisjes: Nicole Metz, Oxfam Novib

20. Nicole Metz, lobbyist bij Oxfam Novib, toonde allereerst de korte film [The Girl Effect: The Clock is Ticking](#), dat de meisjesproblematiek goed laat zien, en vertelt hoe belangrijk onderwijs voor meisjes is. Van alle (67 miljoen) kinderen die nu niet naar school gaan is 53 procent (35 miljoen) meisje. Meisjes hebben een kleinere kans de basisschool af te maken, en hebben een kleinere kans om op de middelbare school te komen. Dit heeft een groot effect voor toekomstige generaties: het beïnvloedt niet alleen hun eigen toekomst, maar ook de toekomst van hun kinderen, en de toekomst van hun land.

21. Om te werken aan onderwijs voor meisjes (en in bredere zin diverse vormen van marginalisatie) worden zeven actiepunten voor de onderwijsagenda voorgesteld:

1. Het positief beïnvloeden van maatschappelijke normen en waarden over onderwijs voor jongens en meisjes, bijvoorbeeld door traditionele normen ter discussie stellen, door jongens en mannen medestanders te maken, en door samenwerking met lokale gemeenschappen om lokale oplossingen te ontwikkelen.
2. Het curriculum verbeteren, daarin de gelijkheid van seksen verankeren, en ook positieve verbanden leggen (bijvoorbeeld met programma's voor Seksuele en Reproductieve Gezondheid en Rechten (SRGR) en preventie van HIV en AIDS). De IOB evaluatie stelt dat onderwijs als zodanig al de respons van jongeren op SRGR informatie verhoogt.
3. In ieder nieuw project/programma zou aandacht voor 'gender' moeten zijn, bijvoorbeeld bij de inrichting van het beroepsonderwijs, bij stages; ook bij het monitoren van de impact van onderwijsbeleid zou specifiek naar meisjes en jongens moeten worden gekeken, adviseert IOB.
4. Onderwijsbegrotingen genderspecifiek maken: Is er genoeg geld voor vrijgemaakt?
5. Financiële belemmeringen aanpakken, zoals schoolgeld, maar ook additionele kosten (boeken, lerarensalarissen, extra heffingen). IOB stelt dat het afschaffen van schoolgeld een positief effect heeft op het aantal kinderen dat naar school gaat; IOB was ook positief over Bangladesh' beurzenprogramma voor meisjes op de middelbare school.
6. Meer vrouwelijke leraren aanstellen, onder meer door goed wervingsbeleid en goede maatregelen zodat vrouwen goed opgeleid worden en instromen in het onderwijs.
7. Schoolgebouwen meer geschikt maken voor meisjes, en aandacht voor veiligheid in en om de school en de afstand van huis naar school. Overigens is volgens IOB uit onderzoek nog niet echt duidelijk naar voren gekomen welke interventies rondom de schoolgebouwen nu echt werken voor meisjes.

22. Ten slotte laat Nicole Metz als goed voorbeeld van nieuwe allianties een korte film zien van een project in Zuid-Sudan waar Oxfam Novib met een drietal bedrijven (Libresse, Edet en Tork) samenwerkt op het gebied van sanitaire voorzieningen op school, als gevolg waarvan meisjes beter toegang tot scholen kunnen hebben.

Onderwijs in (post)conflictgebieden: Mieke Lopes Cardozo, Universiteit van Amsterdam

23. Mieke Lopes Cardozo, gepromoveerd op het gebied van onderwijs in Bolivia, is nauw verbonden aan het onderzoeksproject onderwijs en conflict van de Universiteit van Amsterdam. Discussies over onderwijs en ontwikkeling in conflictgebieden zijn toegenomen in de afgelopen paar jaar, in lijn met verschuivende beleidsprioriteiten. De relatie tussen onderwijs en conflict betreft niet alleen het microniveau van onderwijs in de klaslokalen, maar deze vindt ook plaats binnen een internationale context. Verschillende mondiale politiek-economische factoren hebben invloed op onderwijs. Vanuit dit macroperspectief is het ook van belang om aandacht te geven aan het microniveau. De korte film [Kids caught in Mexico's drug war](#) illustreert het effect dat geweld op de onderwijssituatie kan hebben. Leerkrachten proberen kinderen te laten omgaan met geweld op straat – en leren hen wat ze

moeten doen als ze schoten horen. Op de vraag of ze iemand doodgeschoten hebben zien worden, steekt de meerderheid zijn hand omhoog.

24. Onderwijs en conflict hebben een tweezijdige relatie. Aan de ene kant wordt onderwijs beïnvloed door situaties van conflict en geweld, terwijl onderwijs aan de andere kant processen van conflict en vrede kan beïnvloeden. Onderwijs kan zowel bijdragen aan vrede als conflicten verergeren. Om de negatieve effecten van onderwijs op conflict en geweld te minimaliseren, is gedegen onderzoek en analyse van belang, net zoals een goede opleiding en begeleiding van leerkrachten die in moeilijke situaties werken. De positieve of negatieve relatie tussen onderwijs en conflict heeft ook invloed in de klas. De video [Afghan children struggle for an education](#) geeft hier een voorbeeld van. Door de oorlog zijn scholen vernietigd, of zijn functionerende scholen gesloten uit angst voor aanvallen. Alleen scholen binnen een veiligheidsradius durven hun deuren open te doen, wat kinderen in verdere gebieden dwingt om op een andere manier onderwijs te volgen.

25. De afgelopen jaren is een nieuw internationaal paradigma ontstaan waarin veiligheid centraal staat. Conflict en vrede zijn nationaal en internationaal nieuwe beleidsprioriteiten geworden. Maar over wiens veiligheid spreken we? Wat zijn ideeën achter de beleidsverschuivingen? Er bestaat een groeiend idee dat onderwijs kan bijdragen aan het verminderen van terrorisme. Ondertussen is er internationaal als gevolg van de economische crisis minder geld beschikbaar voor sociale sectoren zoals onderwijs in ontwikkelingslanden. Om een duidelijk signaal te geven is een kritische visie vanuit het maatschappelijk middenveld in Nederland en daarbuiten nodig, bijvoorbeeld als het gaat om een tegengeluid te bieden tegen de zogenaamde 'integrale 3D aanpak'- waarin Diplomacy, Defense en Development worden samengebracht. Deze nieuwe beleidslijn is een kortetermijnstrategie die leidt tot een militarisering van ontwikkelingshulp, en die de politieke dimensie en langetermijndimensie van onderwijs negeert.

26. In plaats van kortetermijnoplossingen zoals bijvoorbeeld het bouwen van scholen tijdens civiel-militaire missies, zouden we moeten toewerken naar een langetermijnaanpak van 'conflict transformation'- dit staat tegenover conflict management. Het moet duidelijk zijn dat vrede niet wordt vertaald als de afwezigheid van oorlog.. Het is noodzakelijk om onderwijs te zien als inherent onderdeel van een bredere aanpak van integrale vredesopbouw. Het microniveau staat altijd in contact met het macroniveau, en onderwijs maakt deel uit van de sociale politieke en economische context. Het is voor zowel beleidsmakers als mensen uit de praktijk belangrijk om dit in te zien. De huidige beleidsprioriteiten van Nederland dragen daar misschien niet toe bij. Daarom is juist nu de uitdaging om de politiek ervan te overtuigen dat onderwijs een cruciaal en onmisbare schakel is in het gehele proces van vredesopbouw.

Onderwijs en economie: Evert-Jan Brouwer, Woord en Daad

27. Evert-Jan Brouwer, politiek adviseur van Woord en Daad, herinnert de deelnemers aan de tegenstelling die het WRR-rapport *Minder pretentie, meer ambitie* maakte tussen economische en sociale ontwikkeling. Het IOB-rapport *Education Matters* laat zien dat het hier in feite om valse tegenstellingen gaat. Er is namelijk een duidelijk positief verband tussen goed onderwijs en economische zelfredzaamheid. Onderwijs mag niet teruggebracht worden tot een economische functie, want het dient ook veel bredere doelen, zoals de vorming van persoonlijkheid en socialisering, waardenoverdracht en empowerment. Niettemin loont het ook in economisch opzicht om te investeren in onderwijs. Beroepsonderwijs is de meest directe link tussen economie en onderwijs, en maakt basisonderwijs duurzaam. Snelle bevolkingsgroei en hoge jeugdwerkloosheid maken investeringen in beroepsonderwijs bovendien enorm relevant.

28. Hoewel beroepsonderwijs relatief duur is en het een slecht imago heeft, zijn er diverse redenen om erin te investeren. Op individueel niveau vergroot het de kans op werk of het starten van een eigen onderneming. Op macroniveau is er geen rechtstreeks verband met economische groei aan-

toonbaar, maar landen met een relatief goedgeschoolde bevolking vanwege adequaat beroepsonderwijs zijn minder kwetsbaar voor economische schokken. Bovendien is in landen die het economisch beter doen, beroepsonderwijs altijd een substantieel onderdeel van het onderwijsaanbod.

29. In vergelijking met algemeen onderwijs heeft vaktraining sterkere werkgelegenheidseffecten. Hoger beroepsonderwijs, in het bijzonder post-secundair, vergroot zowel de kans op een baan als op een hoger salaris. De verhouding kosten/baten wordt gunstiger als het beroepsonderwijs voortbouwt op een stevige basis van basisonderwijs en voortgezet algemeen onderwijs. Hoe nauwer het vakonderwijs verbonden is met kansen op de arbeidsmarkt, hoe effectiever het wordt. De economische baten van beroepsonderwijs zijn het hoogst in situaties waar sprake is van banengroei en waar relaties tussen opleidingen en werkgevers sterk zijn. In situaties van economische groei en toename van goed bestuur kan er zelfs succesvol geanticipeerd worden op toekomstige vraag naar vaardigheden.

30. De belangrijkste succesfactoren voor beroepsonderwijs zijn permanent marktonderzoek en vraagsturing. Verder is netwerken tussen instellingen voor beroepsonderwijs en bedrijven belangrijk, onder meer voor stageplaatsen en job placements, maar ook voor het geven van feedback over de invulling van vakken. Ten slotte zal er aandacht moeten zijn voor ondernemersvaardigheden.

31. De uitdagingen voor het beroepsonderwijs liggen vooral in het verbeteren van de toegang voor moeilijk bereikbare groepen. Lobby is nodig voor de hervorming van overheidsbeleid op het gebied van vakonderwijs, daar de overheidsstructuur voor beroepsonderwijs in veel landen erg ingewikkeld is. Verder liggen er uitdagingen in het aangaan van allianties met bedrijven. Hoe krijg je bedrijven zover dat ze gaan bijdragen in de kosten, vooral in arbeidssituaties met hoge jeugdwerkloosheid en weinig beschikbare banen? Ten slotte is meer onderzoek nodig naar het langetermijneffect op de doelgroep.

5. Werkgroep over de thema-Agenda 'Kwaliteit van onderwijs'

Onder leiding van Aart van den Broek, manager onderwijsprogramma's bij Edukans

32. Allereerst geeft Antoine de Kemp van het IOB een presentatie over evaluatie van de kwaliteit van basisonderwijs in Zambia en Oeganda. Hij vertelt dat het bij de beoordeling van de kwaliteit van onderwijs van belang is om de volgende factoren in het achterhoofd te houden:

- Uitgangssituatie: verval van het onderwijs.
- Tijd: hoewel vaak gedacht wordt dat in tien jaar tijd fantastische onderwijssituatie bereikt kan worden, is daar over het algemeen veel meer tijd voor nodig.
- Geld: middelen voor onderwijs blijven tekort schieten.
- Context: belang van specifieke contextfactoren.

33. Bij het monitoren van resultaten is het van belang je ervan bewust te zijn dat dit nauw verbonden is met de resultaten zelf. Een voortdurende aanwezigheid bij het project heeft een duidelijke invloed op het project. Een voorbeeld van een project uit Uganda laat zien dat kwaliteit sterk verbonden is met wat er in de klas gebeurt. Succesfactoren hier bleken te liggen in schoolmanagement, training van docenten, hoofddocenten en inspectie en de invoering van een uitgebreid inspectieprogramma. Tegelijkertijd is het van belang de context nooit te vergeten. Een holistische benadering blijft noodzakelijk. Deelnemers in de zaal onderstrepen het belang van de contextspecifieke benadering, maar wijzen erop dat het vervolgens vooral gaat om de keuzes die gemaakt worden. Vanuit de in kaart gebrachte context zal dan naar het leerproces gekeken moeten worden.

34. De werkgroep krijgt vervolgens de opdracht om drie actiepunten te identificeren om in de Onderwijsagenda 2015 in te brengen. In kleine groepjes van 3-4 personen wordt daartoe een van de

volgende punten besproken, en wordt een concreet actiepunt voorgesteld aan alle deelnemers van de werkgroep:

- Lobby voor kwaliteit van onderwijs op diverse niveaus.
- Het bevorderen van de kwaliteit van onderwijs in ons eigen werk.
- Het faciliteren van communicatie en versterken van samenwerking.
- Het met elkaar delen van kennis, zodat we van elkaar weten wat we aan het doen zijn.

35. Terugkoppeling van de kleine groepjes leidt tot de volgende voorgestelde concrete actieplannen, waarvan na stemming door de werkgroep de punten 1, 3 en 5 zijn uitgekozen om in te brengen in de Onderwijsagenda 2015:

1. Bevorderen van interactie tussen kind, leraar, schoolleiding, ouders/buurt, en onderwijs verbinden aan andere thema's.
2. Opbrengstbewust in plaats van opbrengstgericht werken, plaatselijke expertise centraal stellen, en het verbinden van de betrokken actoren.
3. Communiceren en resultaten laten zien over de haalbaarheid van kwaliteit.
4. De eigen cultuur als uitgangspunt nemen bij alle kwaliteitsvraagstukken.
5. Het verbeteren van de kwaliteit van de lerarenopleiding en teacher training college.
6. Online platform voor good practices.
7. Aandacht voor moedertaal.

6. Werkgroep over de thema-Agenda 'Gelijke onderwijskansen voor jongens en meisjes'

Onder leiding van Nicole Metz, policy advisor essential services, Oxfam Novib

36. Als start van de discussie werd kort herhaald wat de mogelijke agendapunten voor een agenda rondom gelijke onderwijskansen voor meisjes en jongens kunnen zijn. Daarna is gesproken over de eigen ervaringen van de deelnemers met het bevorderen van onderwijs voor meisjes. Van daaruit zijn tot slot de voornaamste aanbevelingen van deze groep ontwikkeld en samengevat.

36. Een belangrijk discussiepunt in het gesprek was de vraag hoe je de normen en waarden in een samenleving ten aanzien van onderwijs voor meisjes kunt beïnvloeden. Het is duidelijk dat dit veel tijd kost, en dat je niet binnen een termijn van enkele jaren (bijv 2015) al heel grote veranderingen moet verwachten. Wel kan er stapsgewijs aan gewerkt worden. Bijvoorbeeld door kerkelijke leiders actief te krijgen, die op hun beurt ouders beïnvloeden. Of samenwerking met een zeer ervaren en geëmancipeerde lerares, die als rolmodel voor meiden dient in een relatief conservatieve omgeving. De werkgroep was er voorstander van te zoeken naar een open dialoog over cultuur en traditie, of je vanuit Nederland nu spreekt met partnerorganisaties, of wanneer je direct in contact bent met bijvoorbeeld leraren en ouders in ontwikkelingslanden. Een opgeheven vingertje, of kantenklare oplossingen die in Nederland bedacht zijn, zijn ongewenst. Bespreekbaar maken van 'gender' is wel belangrijk; en het is iets waaraan we op alle niveaus nog kunnen werken, ook binnen en in het beleid van onze eigen organisaties.

37. Tegelijkertijd is het belangrijk te werken aan praktische oplossingen om te bevorderen dat meisjes betere toegang tot onderwijs krijgen. Bijvoorbeeld, door beroepsonderwijs te bieden dat geschikt is voor meisjes, en te zorgen voor een koppeling aan een baan (en uitvoeren van marktonderzoek specifiek mbt perspectieven voor meisjes). En door mogelijkheden te bieden voor tienermoeders om deel te nemen aan onderwijs, bijvoorbeeld door het curriculum enigszins aan te passen, en creches te organiseren. Veel organisaties die deelnemen in de werkgroep hebben programma's waarin dergelijke praktische oplossingen centraal staan.

38. Daarnaast kwam ook aan bod dat het belangrijk is om ook structurele verbeteringen tot stand te brengen, bijvoorbeeld door beleidsbeïnvloeding. In Turkije is via wetgeving de duur van de basisschool verlengd tot de leeftijd van 14 jaar. Een dergelijke verandering zou ook in andere landen wel eens een heel gunstig effect kunnen hebben op de onderwijsdeelname van meisjes.

39. De aanbevelingen van deze werkgroep:

- Toegang tot en kwaliteit van onderwijs voor meisjes verbeteren middels onze eigen projecten (best practices/praktische oplossingen toepassen).
- Durven gender ter discussie te stellen in onze eigen organisaties en in de dialoog met de partners, overheden etc. (geen opgeheven vingertje maar open dialoog).
- Structurele aanpak, bijvoorbeeld basisonderwijs langer en gratis.

7. Werkgroep over de thema-Agenda 'Onderwijs in (post)conflictgebieden'

Onder leiding van Mieke Lopes Cardozo (UvA), Marinke Ros (woordvoerder Save the Children Nederland)

40. Ter introductie worden enkele mogelijke actiepunten voorgesteld die vanuit de werkgroep Onderwijs in (post)conflictgebieden ingebracht zouden kunnen worden in de Onderwijsagenda. Deze punten zijn:

- Verbeteren van de toegang tot onderwijs voor de allerarmste en meest benadeelde kinderen in (post)conflictgebieden.
- Verbeteren van de positie van leraren en investeren in de kwaliteit van het onderwijs.
- Verbeteren van de relevantie en zinvolheid van het onderwijs. Dit kan onder meer gaan over vredesonderwijs.
- Beschermen van scholen voor gewapende aanvallen. Scholen zijn vaak strategische gebouwen voor strijdende partijen, en worden bijvoorbeeld gebruikt om kindsoldaten te ronselen. School zou een veilige omgeving moeten zijn.
- Verhogen van de financiële middelen voor kinderen in (post)conflict gebieden.

41. Na deze korte inhoudelijke inleiding volgt een korte introductie van de deelnemers aan deze werkgroep. Tevens geeft elke deelnemer vanuit zijn of haar eigen ideeën en ervaringen een korte reactie op de gepresenteerde mogelijke actiepunten. Aandachtspunten die worden genoemd zijn o.a.: kritisch nadenken, psychosociale zorg, gemeenschap, leerkrachten. Rechtsorde wordt door deelnemers gezien als belangrijk wederkerig onderwerp: onderwijs versterkt rechtsorde, en rechtsorde versterkt onderwijs. Gezamenlijke conflictanalyse wordt gezien als erg belangrijk, met name in een geïntegreerde aanpak. Mieke verbindt de verschillende facetten die van belang zijn binnen onderwijs gerelateerd aan conflict, en de samenhang wordt benadrukt. Samenwerking tussen verschillende organisaties is hierbij noodzakelijk.

42. Op basis van het bovenstaande worden de volgende drie concrete actiepunten voorgesteld door de werkgroep Conflict om in de Onderwijsagenda 2015 in te brengen:

- Conflict en peace-building analyse moeten ten grondslag liggen aan alle onderwijsinterventies in (post)conflictgebieden.
- Integrale en conflict-sensitieve onderwijsaanpak is nodig, met aandacht voor financiën, toegang, onderwijs, leerkrachten.
- Gezamenlijk lobby voor en dialoog over de cruciale rol van onderwijs voor humanitaire hulp en vredesopbouw - binnen de eigen organisaties, het algemene publiek en de (inter)nationale politiek.

8. Werkgroep over de thema-Agenda 'Onderwijs en economie'

Onder leiding van Evert-Jan Brouwer, politiek adviseur Woord&Daad

43. Allereerst worden vijf mogelijke speerpunten gepresenteerd waaraan gewerkt kan worden in de Onderwijsagenda 2015:

- Stimuleer contacten tussen instellingen voor beroepsonderwijs, arbeidsmarkt en bedrijfsleven.
- Laat de inrichting van beroepsonderwijs volgen op een goede economische analyse.
- Maak training in niet-technische vaardigheden onderdeel van vakopleiding om succes van jongeren op de arbeidsmarkt te vergroten.
- Maak praktische training in ondernemersvaardigheden onderdeel van het beroepsonderwijs.
- Steun vakjongeren in het opzetten van een eigen bedrijfje.

44. Vervolgens geeft Phil Compernelle van het IOB een korte introductie over de component beroepsonderwijs in de beleidsevaluatie van het IOB. Een belangrijke conclusie lijkt te zijn dat het bieden van een toekomstperspectief op postprimair onderwijs de uitval van kinderen uit basisonderwijs vermindert. Vrouwen nemen een speciale positie in, omdat een jaar extra scholing voor vrouwen tot een relatief hogere inkomensstijging leidt. Wanneer beroepsonderwijs zowel toegankelijk als relevant is, lijkt het van belang te zijn voor de groei van economieën.

45. Diverse deelnemers geven hun reactie op de voorgestelde speerpunten. Belangrijke punten die in deze discussie genoemd worden, zijn: toegang tot beroepsonderwijs voor gemarginaliseerde groepen; de rol van de overheid, van lokale bedrijven en van vakbonden; het verkrijgen en verspreiden van meer kennis over de effecten van beroepsonderwijs; arbeidsmarktonderzoek; en beroepsonderwijs hoger op de politieke agenda krijgen.

46. De genoemde punten worden in de volgende drie concrete actiepunten ondergebracht:

- Stimuleer de vorming van een goed opgeleide beroepsbevolking in ontwikkelingslanden. Bundel daarvoor de krachten van beroepsopleidingen, bedrijven, vakbonden en overheden. Nederlandse bedrijven die zaken doen in die landen, hebben er baat bij daar aan mee te werken.
- Zorg dat beroepsonderwijs in ontwikkelingslanden toegankelijk wordt voor alle groepen in de samenleving, zodat mensen lokaal kansen krijgen, hun koopkracht vergroten en daarmee minder afhankelijk worden van buitenlandse hulp.
- Deel kennis met elkaar over hoe beroepsonderwijs duurzaam kan worden. Stimuleer dat lokale instellingen en organisaties in ontwikkelingslanden deze kennis benutten om het beroepsonderwijs te verbeteren en ook de overheid daarin mee te krijgen.

7. Plenaire discussie van de uitkomsten van de werkgroepen met forum

Bram van Ojik, directeur Directie Sociale Ontwikkeling, Ministerie van Buitenlandse Zaken

Dick Scherjon, bestuursadviseur Rabobank Nederland

Kees de Jong, directeur Edukans

Ruerd Ruben, directeur IOB, Ministerie van Buitenlandse Zaken

47. Jos van Beurden stelt de vier deelnemers aan de plenaire discussie voor. Nadat Ruerd Ruben, Dick Scherjon, Kees de Jong en Bram van Ojik zich kort introduceren en hun eerste ervaring met basisonderwijs in ontwikkelingslanden vertellen, worden de resultaten uit de werkgroepen teruggekoppeld aan alle deelnemers. Elke werkgroep is met drie concrete actiepunten gekomen om in de Onderwijsagenda 2015 mee te nemen.

48. Vanuit de werkgroep kwaliteit zijn de volgende drie actiepunten voorgesteld:

- Communicatie (resultaten laten zien) over de haalbaarheid van kwaliteit.
  - Verbeteren van kwaliteit lerarenopleiding/ teachers training college.
  - Bevorderen interactie tussen kind, leraar, schoolleiding, ouders/buurt. Onderwijs verbinden aan andere thema's.
49. Vanuit de werkgroep meisjes zijn de volgende drie actiepunten voorgesteld:
- Toegang tot en kwaliteit van onderwijs voor meisjes verbeteren middels onze eigen projecten (best practices/praktische oplossingen toepassen).
  - Durven gender ter discussie te stellen in onze eigen organisaties en in de dialoog met de partners, overheden etc. (geen opgeheven vingertje maar open dialoog).
  - Structurele aanpak, bijvoorbeeld basisonderwijs langer en gratis.
50. Vanuit de werkgroep conflict zijn de volgende drie actiepunten voorgesteld:
- Conflict en peace-building analyse moeten ten grondslag liggen aan alle onderwijsinterventies in (post)conflictgebieden.
  - Integrale en conflict-sensitieve onderwijsaanpak is nodig, met aandacht voor financiën, toegang, onderwijs, leerkrachten.
  - Gezamenlijke lobby voor en dialoog over de cruciale rol van onderwijs in humanitaire hulp en vredesopbouw - binnen de eigen organisaties, bij het algemene publiek en de (inter)nationale politiek.
51. Vanuit de werkgroep economie zijn de volgende drie actiepunten voorgesteld:
- Stimuleer de vorming van een goed opgeleide beroepsbevolking in ontwikkelingslanden. Bundel daarvoor de krachten van beroepsopleidingen, bedrijven, vakbonden en overheden. Nederlandse bedrijven die zaken doen in die landen, hebben er baat bij daar aan mee te werken.
  - Zorg dat beroepsonderwijs in ontwikkelingslanden toegankelijk wordt voor alle groepen in de samenleving, zodat mensen lokaal kansen krijgen, hun koopkracht vergroten en daarmee minder afhankelijk worden van buitenlandse hulp.
  - Deel kennis met elkaar over hoe beroepsonderwijs duurzaam kan worden. Stimuleer dat lokale instellingen en organisaties in ontwikkelingslanden deze kennis benutten om het beroepsonderwijs te verbeteren en ook de overheid daarin mee te krijgen.
52. De inleiders die eerder op de dag een toelichting op de thema-agenda's hebben gegeven, stellen vervolgens gezamenlijk enkele clusters van actiepunten voor. Zo zou het mogelijk zijn om de actiepunten over communicatie over resultaten en lobby samen te voegen, om zo te kunnen laten zien waartoe onderwijs heeft geleid en om daarvoor te staan. Ook de punten op het gebied van contextanalyse kunnen samengevoegd worden. Goede lerarenopleidingen met bijbehorende erkenning en salarissen geldt voor onderwijs in het algemeen, inclusief beroepsopleidingen. Ook zijn maatregelen voor toegang tot onderwijs nodig: voor beroepsonderwijs en voor meisjes. Beroepsonderwijs zou voorts als apart onderwerp op de agenda vermeld kunnen worden om te komen tot een goed opgeleide beroepsbevolking. Krachtenbundeling om hiertoe te komen zou daar onderdeel van uit kunnen maken.
53. Na deze suggesties, krijgen alle deelnemers een paar minuten om hier in kleine groepjes over te reflecteren. Diverse suggesties voor herformulering worden vervolgens gedaan. Op basis van hiervan worden uiteindelijk de volgende actiepunten voorgesteld:
- Slimmere communicatie over resultaten en lobby (met name in conflictsituaties), dichtbij de mens, en ook in samenwerken met (lokale) overheid
  - Contextanalyse (gender-specifieke), en de inhoud van het onderwijs (inclusief beroepsonderwijs en vredesonderwijs) daarop afstemmen
  - (Vrouwelijke) leraren goed opleiden

- Innovatieve krachtenbundeling voor goed onderwijs (waaronder beroepsonderwijs) in het algemeen en voor het creëren van meer samenhang in de maatschappij, onder meer door interactie tussen verschillende actoren
- Toegang tot onderwijs verbeteren (specifiek voor meisjes en gemarginaliseerde groepen)
- Empowerment van het maatschappelijk middenveld en andere actoren op verschillende niveaus
- Innovatieve krachtenbundeling
- Altijd en over de hele linie aandacht voor gender

In de discussie over deze lijst actiepunten is duidelijk dat men het er nog niet helemaal over eens is hoe de 12 punten die door de werkgroepen waren aangedragen, gebundeld zouden moeten worden. Deze korte lijst actiepunten is dus nog een zeer voorlopige.

54. Het definitief samenstellen van de concrete Onderwijsagenda 2015 op basis van deze discussies neemt de Global Campaign for Education-Nederland voor zijn rekening. Hierbij kunnen ook experts van GCE international (met name in ontwikkelingslanden) betrokken worden.

55. Na het samenstellen van de Onderwijsagenda 2015, volgt een forumdiscussie met Bram van Ojik, Dick Scherjon, Kees de Jong en Ruerd Ruben. Dick Scherjon, bestuursadviseur bij Rabobank Nederland, benadrukt de belangrijke rol die technologie kan spelen in bijvoorbeeld kennisuitwisseling. Ook onderstreept hij het belang van beroepsopleiding, en daarbinnen het uitwisselen van vakmensen voor specifiek technisch advies.

56. Ruerd Ruben, directeur van het IOB, stelt ten eerste dat we keuzes moeten maken. Hierbij is het van belang het comparatieve voordeel van (niet-gouvernementele) organisaties scherp naar voren te brengen. NGO's kunnen bepaalde dingen erg goed doen (bijvoorbeeld het bereiken van achtergestelde groepen), en andere dingen beter aan overheden kunnen overlaten. Ten tweede blijft het punt van toegang tot onderwijs van groot belang. Ten derde is het interessant om naar onderwijs te kijken vanuit prikkels: wat prikkelt een docent om voor klas te staan? Wat prikkelt ouders om hun kinderen naar school te sturen? Wat prikkelt publieke en private sectoren om samen te werken?

57. Kees de Jong, directeur van Edukans, vindt contextanalyse erg belangrijk. Dit kun je op diverse niveaus bekijken, bijvoorbeeld op lokaal, regionaal of nationaal niveau, bij overheden of bij gemeenschappen. Het is van belang om nooit alleen te werken, maar altijd te kijken waar je werkt, en hoe je daar op een innovatieve manier krachten kunt bundelen met anderen. Om uit de gebaande wegen te komen, heb je innovatieve krachtenbundeling met andere sectoren nodig, bijvoorbeeld met het bedrijfsleven. Om op een slimme manier resultaten voor elkaar te krijgen, is innovatie het kernwoord.

58. Bram van Ojik, directeur Directie Sociale Ontwikkeling van het Ministerie van Buitenlandse Zaken, maakt een scherpe keuze voor toegang als belangrijkste actiepunt. Internationaal is afgesproken dat over 3 jaar, in 2015, overal ter wereld alle jongens en meisjes naar school moeten gaan. Momenteel gaan nog steeds bijna 70 miljoen kinderen niet naar school; veel daarvan leven in conflictlanden, en veel zijn meisjes. Met deze Onderwijsagenda is al veel bereikt, en dit zou doorgetrokken moeten worden. Een tweede belangrijk actiepunt is om onderwijs hoger op de politieke agenda te krijgen. In het huidige politieke tijdperk zal dat niet gebeuren door slimmer te communiceren over de bereikte resultaten, maar eerder door een realistische aanpak waarin je een verbinding legt met wat in politiek en samenleving speelt. Dit houdt in dat je ook de verbinding legt ("of je het nu leuk vindt of niet") met het eigenbelang voor Nederland.

59. Deelnemers in de zaal lijken het er mee eens te zijn dat keuzes gemaakt dienen te worden in de onderwijsagenda. Toegang tot gratis onderwijs is een voorbeeld van een campagne waarin een

duidelijke keuze is gemaakt die goed heeft gewerkt. Nu er veel verschillende onderwerpen zijn en elke organisatie haar eigen niche heeft, is de onderwijsagenda erg divers geworden, en mist het zijn focus. Ook lijken de deelnemers het ermee eens te zijn dat meer gedacht moet worden vanuit het eigenbelang, om zo onderwijs hoger op de politieke agenda te krijgen. Tegelijkertijd moet het belang van anderen hierbij niet uit het oog verloren worden; het gaat om een wederkerige relatie.

60. Er lijkt minder overeenstemming te bestaan over welk niveau van onderwijs de focus verdient. Dick Scherjon benadrukt beroepsonderwijs en de koppeling hiervan met bijvoorbeeld de agrarische sector in Nederland. Ruerd Ruben wil vooral de focus op basisonderwijs houden. Daarbinnen heeft Nederland specifieke kennis en ervaring, bijvoorbeeld op het gebied van inspectie en onderwijsmanagement, waar anderen nog veel van kunnen leren. Bovendien is op het gebied van toegang nog veel te bereiken, hoewel tegelijkertijd kwaliteit van onderwijs in veel landen wel degelijk het belangrijkste aandachtspunt is.

61. Hoewel buiten kijf staat dat Nederland op het gebied van onderwijs meerwaarde heeft verworven die internationaal gewaardeerd wordt, wordt dit door de huidige regering niet onderkend in het ontwikkelingsbeleid. Onderwijs maakt geen onderdeel uitmaakt van de vier speerpunten (voedselzekerheid, water, seksuele en reproductieve gezondheid en rechten, fragiele staten). Bram van Ojik legt uit dat in de visie van Staatssecretaris Knapen en in de context van miljardenbezuinigingen andere sectoren dan onderwijs een grotere meerwaarde hebben voor Nederland. Waar het vervolgens om gaat, is om te kijken of er anderen zijn die vanuit dezelfde meerwaarde de rol van Nederland in onderwijs over kunnen nemen. Hierbij is lobby van Nederlandse organisaties van wezenlijk belang, ook omdat dit in de Tweede Kamer leeft, en er kennis- en kapitaalvernietiging op het spel staat. Vanuit de zaal wordt een appèl gedaan om niet alleen aan te sluiten bij het beleid, maar om zeker ook een kritisch geluid te laten horen. Onderwijs zakt steeds verder weg op de politieke agenda, en het is ook een rol voor de GCE om dit tegen te gaan.

62. Tot slot vat dagvoorzitter Jos van Beurden de dag samen in enkele kernwoorden: nieuwe allianties, durf innovatief te zijn, heb lef, en heb ambitie. Namens de Global Campaign for Education-Nederland dankte hij alle deelnemers voor hun bijdrage. Tijdens een borrel spreken de deelnemers informeel verder over de Onderwijsagenda 2015.

Bijlage 1. Links

Global Campaign for Education Nederland: www.globalcampaignforeducation.nl

Lidorganisaties GCE-Nederland:

Algemene Onderwijsbond: www.aob.nl

CNV Onderwijs: www.cnvo.nl

Edukans (ICCO-Alliantie): www.edukans.nl

Oxfam Novib: www.oxfamnovib.nl

Save the Children: www.savethechildren.nl

Korte films vertoond in de presentaties:

‘The Girl Effect: the clock is ticking’: <http://www.youtube.com/watch?v=1e8xgF0JtVg>

‘Kids caught in Mexico’s drug war’: <http://www.youtube.com/watch?v=D3ndHWiSi0w>

‘Afghan children struggle for an education’: <http://www.youtube.com/watch?v=mPBit1luN8A>

Documenten genoemd in de presentaties:

IOB (2011): ‘Education Matters – Policy review of the Dutch contribution to basic education (1999-2009)’

<http://www.minbuza.nl/producten-en-diensten/evaluatie/afgeronde-onderzoeken/2011/policy-review-of-the-dutch-contribution-to-basic-education-1999-2009.html>

Parrag Khanna (2011) ‘How to run the world’

<http://www.paragkhanna.com/?p=264>

WRR (2010): ‘Minder Pretentie, Meer Ambitie; ontwikkelingshulp die verschil maakt’

<http://www.wrr.nl/content.jsp?objectid=5213>

Bijlage 2. Medewerkers Conferentie

Organisatie

GCE-Nederland
Evenementenbureau Haagse Hogeschool

Dagvoorzitter

Jos van Beurden

Sprekers

Kees de Jong, directeur Edukans
Jan Peter Balkenende, lid High Level Panel for Education
Phil Compennolle, projectleider IOB-evaluatie, Ministerie van Buitenlandse Zaken
Ries Sieswerda, onderzoeker Universiteit van Amsterdam
Nicole Metz, lobbyist Oxfam Novib
Mieke Lopes Cardozo, onderzoeker Universiteit van Amsterdam
Evert Jan Brouwer, politiek adviseur Woord & Daad

Forumleden

Bram van Ojik, Directeur Directie Sociale Ontwikkeling, Ministerie van Buitenlandse Zaken
Dick Scherjon, bestuursadviseur Rabobank Nederland
Kees de Jong, directeur Edukans
Ruerd Ruben, directeur IOB, Ministerie van Buitenlandse Zaken

Verslag

Robbert van de Waerdt

Bijlage 3. Deelnemende organisaties

- Aflatoun
- Algemene Onderwijsbond
- Books for the other 90 per cent
- CNV Onderwijs
- Dutch Coalition on Disability and Development
- Edukans
- Ernst & Young Nederland LLP
- ETC Foundation
- Fontys
- Global Campaign for Education
- Haagse Hogeschool, Erasmus School of Law
- Hogeschool van Amsterdam
- Hogeschool Leiden
- Hogeschool voor de Kunsten Utrecht
- IICD
- Impulsis
- Inca Educa
- Inca Educa
- Initiator Reviving the Oak
- Instituut voor de Lerarenopleiding, UvA
- KBB ECABO
- KPC groep
- Learn4Work
- Ministerie van Buitenlandse Zaken, IOB
- Ministerie van Buitenlandse Zaken, DSO/OO
- Nationale Unesco Commissie
- Nuffic
- Oxfam Novib
- Plan Nederland
- Prisma / ICCO Alliantie
- Rabobank Nederland
- Radboud Universiteit Nijmegen
- Rijksuniversiteit Groningen
- ROC Eindhoven
- ROC Friesland College
- ROC Friesland College
- Save the Children
- Stichting Bambale
- Stichting Education Centre DAR ul HIKMAT
- Stichting El Manguaré
- Stichting Harambee
- Stichting HoPe Nederland
- Stichting Humana
- Stichting Tosangana
- Stichting VAM
- Stichting Welzijn Wajir
- student Universiteit Utrecht
- Student Windesheim Honours College
- SVVS
- Terre des Hommes
- Turing Foundation
- Unicef
- UnieNzv
- Universiteit van Amsterdam
- Vrije Universiteit
- War Child
- Windesheim Honours College
- Woord&Daad
- ZOA